

Prevalence of Nonsuicidal Self-Injury among Czech Adolescents

VÁŇOVÁ, A.¹, ŠEJVL, J.², KOMRSKA, Š.¹, DOLEJŠ, M.¹, SUCHÁ, J.¹

1 | Palacký University Olomouc, Faculty of Arts, Department of Psychology, Olomouc, Czech Republic

2 | Charles University, First Faculty of Medicine and General University Hospital in Prague, Department of Addictology, Prague, Czech Republic

Citation | VÁŇOVÁ, A., ŠEJVL, J., KOMRSKA, Š., DOLEJŠ, M., SUCHÁ, J. Záměrné sebepoškozování a jeho prevalence u českých dospívajících. *Adiktologie v preventivní a léčebné praxi*. 2024, **7**(3-4), 170–177; <https://doi.org/10.35198/APLP/2024-003-4-0004>

Background | Nonsuicidal self-injury (NSSI), as a growing issue, poses a significant risk to the mental health of young people. **Aims** | This paper aims to map the prevalence of self-harm and analyse its development in adolescents from a longitudinal perspective. **Methods** | Data were collected through a quantitative questionnaire survey, which had a longitudinal character. The research investigation was conducted over a period of three years and included a total of three data collections 12 months apart. The sample consisted of students from randomly selected elementary schools and grammar schools, the first wave included 1299 respondents (M = 12,85 let; SD = 0,54). **Results** | The prevalence of NSSI ranged from 39.8% to 44.09% in each wave of data collections, and gender was a significant predictor of NSSI engagement (OR = 0.26-0.55).

Analysis of its development among respondents who participated in all three surveys (N = 422) showed that girls were more likely to continue in NSSI for a longer period and at a higher frequency. For some adolescents (13.74% of the total sample), NSSI was a one-time experience, while 9.72% of adolescents reported high frequency of self-injury in each of the three data collections. **Conclusions** | Data from the study indicate an increase in self-harm during adolescence. Gender was a statistically significant predictor of self-harm involvement, with girls more likely to report repeated experiences. The effect of school type was significant only in the third wave. Longitudinal monitoring of self-harm is essential for better understanding its development over time.

Keywords | self-injury – adolescence – prevalence – longitudinal study

Submitted | 15. November 2024

Accepted | 25. November 2024

Grant affiliation | The funding for the present research paper was provided by the Czech Ministry of Education, Youth and Sports for specific research (IGA_FF_2022_008).

Correspondence author | Bc. Alžběta Váňová, Palacký University Olomouc, Faculty of Arts, Department of Psychology, Křížkovského 10, 779 00 Olomouc, Czech Republic

alzbeta.vanova02@upol.cz

Prevalence záměrného sebepoškozování u českých dospívajících

VÁŇOVÁ, A.¹, ŠEJVL, J.², KOMRSKA, Š.¹, DOLEJŠ, M.¹, SUCHÁ, J.¹

1 | Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra psychologie

2 | Univerzita Karlova, 1. lékařská fakulta a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze, Klinika adiktologie

Citace | VÁŇOVÁ, A., ŠEJVL, J., KOMRSKA, Š., DOLEJŠ, M., SUCHÁ, J. Záměrné sebepoškozování a jeho prevalence u českých dospívajících. *Adiktologie v preventivní a léčebné praxi*. 2024, 7(3-4), 170–177; <https://doi.org/10.35198/APLP/2024-003-4-0004>

Východiska | Záměrné sebepoškozování jako narůstající fenomén představuje významné riziko pro duševní zdraví mladých lidí. Důvody sebepoškozování mohou být rozmanité a nejvíce ohroženou skupinou se ukazují být dívky v období časně adolescence. **Cíl** | Práce se zaměřuje na zmapování prevalence sebepoškozování a analýzu jeho vývoje u dospívajících z longitudinálního pohledu. **Metody** | Data byla získána prostřednictvím kvantitativního dotazníkového šetření longitudinálního charakteru. Výzkumné šetření probíhalo po dobu tří let a zahrnovalo celkem tři sběry dat s odstupem 12 měsíců. Výzkumný soubor tvořili v prvním sběru žáci a žákyně 7. ročníků ZŠ a sekund gymnázií. Školy byly vybrány náhodně a v prvním sběru zahrnoval výzkumný soubor 1299 respondentů (M = 12,85 let; SD = 0,54). **Výsledky** | Prevalence sebepoškozování se pohybovala mezi 39,8 % a 44,09 % pro jednotlivé sběry dat. Významným prediktorem výskytu sebepoškozování

bylo pohlaví (OR = 0,26-0,55). Z analýzy vývoje sebepoškozování u respondentů, kteří se výzkumného šetření zúčastnili třikrát (N = 422), vychází, že dívky pokračovaly v sebepoškozování častěji delší dobu a k sebepoškozování u nich docházelo s vyšší frekvencí. U části dospívajících (13,74 % z celkového souboru) se jednalo o ojedinělou zkušenost, naopak 9,72 % dospívajících uvádělo sebepoškozování s vysokou frekvencí při každém ze tří sběrů.

Závěry | Data z výzkumného šetření poukazují na rozšíření sebepoškozování v období dospívání. Statisticky významným prediktorem v souvislosti s výskytem sebepoškozování bylo pohlaví, zatímco vliv typu školy byl významný pouze ve třetím měření. U dívek se jednalo zároveň častěji o opakovanou zkušenost. Longitudinální sledování sebepoškozování považujeme za zásadní pro lepší porozumění jeho vývoji v čase.

Klíčová slova | sebepoškozování – dospívání – prevalence – longitudinální studie

Došlo do redakce | 15. listopadu 2024

Přijato k tisku | 25. listopadu 2024

Grantová podpora | Příspěvek vznikl za podpory MŠMT ČR udělené UP v Olomouci (IGA_FF_2022_008)

Korespondující autor | Bc. Alžběta Váňová, Katedra psychologie, Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, Křížkovského 10, 779 00 Olomouc

alzbeta.vanova02@upol.cz

1 ÚVOD

Záměrné sebepoškození (někdy také automutilace či syndrom pořezaného zápěstí – wrist cutting syndrome) je možné vymezit jako úmyslné poškození povrchu těla bez vědomého sebevražedného úmyslu, kdy jedinec očekává, že zranění povede pouze k lehké nebo středně těžké újmě na zdraví. Mezi způsoby takového sebepoškození řadíme pořezání či popálení, nadměrné tření, vytrhávání vlasů, okusování nehtů do krve, drásání kůže apod. Místem zranění bývají nejčastěji přední strany předloktí a stehna, dále se objevuje sebepoškození v oblasti zápěstí, prsů, lýtek, kotníků (APA, 2013).

V širším pojetí lze za sebepoškození považovat i takové způsoby chování, které způsobují tělesnou újmu nepřímo, například zneužití návykové látky s cílem ublížit si, předávkování léky nebo vynechávání léků, hladovění a poruchy příjmu potravy (D'Agostino et al., 2020).

Jako zvláště rizikové se pro výskyt sebepoškození jeví období adolescence, ve kterém prevalence dosahuje nejvyšších hodnot s následným poklesem v období mladé dospělosti (Plener et al., 2015). První epizoda sebepoškození se může objevit kdykoli v průběhu života, nicméně nejčastěji se objevuje mezi 12. a 15. rokem, přičemž raný věk první epizody je silněji spojen s vyšší frekvencí sebepoškození a s rizikem suicidálního chování v budoucnu (Národní ústav duševního zdraví, b.d.; O'Connor et al., 2018).

1.1 Prevalence sebepoškození

Životní prevalence sebepoškození u dospívajících se pohybuje mezi 18 % a 20 % s vyšší prevalencí u dívek (Farkas et al., 2023; Lucena et al., 2022), které jsou ohroženější i opakovaným sebepoškozením (Steinhoff et al., 2021). V české populaci dospívajících mělo dle nedávných studií zkušenost se sebepoškozením v posledním roce 21,5 % žáků a žákyň škol v Ústeckém kraji (Petrenko et al., 2023) a 17,3 % žáků a žákyň v Praze (Petrenko et al., 2024). Nejčastěji uváděným způsobem sebepoškození je úmyslné poškrábání, kousnutí nebo píchnutí ostrým předmětem, následuje pořezání (Petrenko et al., 2023; Petrenko et al., 2024) a časté je také zasahování do již hojících se ran (Pérez et al., 2021). Nejednotnost přístupů k vymezení sebepoškození se promítá i do výsledků výzkumů, které se touto problematikou zabývají. Při zahrnutí nepřímých forem sebepoškození dosahovala prevalence u slovenských adolescentů 59,11 %, přičemž nejčastěji uváděným způsobem bylo zneužití alkoholu s cílem ublížit si (Démuthová a Démuth, 2019).

V posledních letech je možné zaznamenat z hlediska prevalence sebepoškození nárůst. Vzestupnou tendenci naznačují např. data Ústavu zdravotnických informací a statistiky České republiky (2021) nebo Linky bezpečí, která za rok 2023 zaznamenala v počtu hovorů s tématem sebepoškození meziroční nárůst o 54 %. Celkově se tak téma sebepoškození svou četností v hovorech řadí na druhé místo za sebevražednou tematiku (Linka bezpečí, 2024).

1.2 Funkce sebepoškození

Záměrné sebepoškození může plnit pro jednotlivce různé funkce. Častěji uváděnými jsou ty, které označujeme za intrapersonální. Řadíme mezi ně regulaci emocí (úzkosti, frustrace, hněvu), myšlenek či fyzického stavu. Sebepoškození tak může fungovat jako únik z nežádoucího stavu nebo k navození stavu relaxace či vzrušení (Pérez et al., 2021; Taylor et al., 2018). Mnohdy plní fyzická bolest funkci odpoutání se od nepříjemných psychických prožitků. Méně častými funkcemi jsou funkce interpersonální, kdy se sebepoškození stává formou komunikace s okolím a možností, jak toto okolí ovlivnit. Příkladem je hledání sociální opory, trestání druhých nebo sblížení se s vrstevníky a snaha mezi ně zapadnout (Klonsky et al., 2015; Taylor et al., 2018).

Téma funkcí úzce souvisí s rozvojem opakovaného sebepoškození. Dle funkčního přístupu je chování obecně do značné míry řízeno událostmi, které mu bezprostředně předcházejí nebo po něm následují (Nock, 2009). V souvislosti se sebepoškozením tak dané chování posiluje a udržuje například snížení intenzity nepříjemných emocí a myšlenek, jež následuje po samotném sebepoškození (Hooley a Franklin, 2018; Nock, 2009).

U části jedinců, kteří se sebepoškození opakovaně, můžeme nalézt některé znaky, které naznačují jeho závislostní charakter. Podobně jako u jiných závislostí se i zde objevuje zvyšování frekvence i závažnosti takového chování (například prohlubování ran) a silné nutkání ublížit si, podobné bažení (APA, 2013; Miller et al., 2021). Jako zvláště závažné se pak jeví repetitivní sebepoškození, neboť s vyšší frekvencí sebepoškození roste i riziko sebevražedného chování v budoucnu (Griep a MacKinnon, 2022).

1.3 Rizikové faktory

Mezi rizikové faktory, které přispívají ke zvýšené pravděpodobnosti vzniku sebepoškození, patří kromě věku a pohlaví také příslušnost jedince k LGBTQ+ komunitě (Kapatais et al., 2023; Mann et al., 2020; Marchi et al., 2022), špatné zacházení v dětství (Calvo et al., 2024), pozorování sebepoškození u vrstevníků (Fox et al., 2015) či přítomnost psychopatologie. Sebepoškození vykazuje vysokou komorbiditu s řadou psychických poruch: s poruchami příjmu potravy (Kiekens a Claes, 2020), depresivní poruchou, poruchami neurotického okruhu, závislostmi na návykových látkách (Liu, 2023) a s hraniční poruchou osobnosti (Reichl a Kaess, 2021).

Významným prediktorem nejen pro výskyt sebepoškození, nýbrž i pro vznik sebevražedného chování, je rovněž viktimizace (Wang et al., 2022; Yang et al., 2021). U obětí šikany a kyberšikany nacházíme vyšší míru úzkostných a depresivních symptomů, které mohou fungovat ve vztahu mezi viktimizací a sebepoškozením jako mediátor (Claes et al., 2015; Eyuboglu et al., 2021). Významný protektivní vliv může naopak mít vnímaná sociální opora (McEvoy et al., 2023).

Obecně mezi ostatní faktory, které mohou být spouštěcím mechanismem k sebepoškození, můžeme zařadit problémy v nukleární rodině (rozpad rodiny či rozvod rodičů), dysfunkčnost rodiny, úmrtí v rodině, domácí násilí, hádky v rodině, osamělost spojenou s pocity viny, sebetrestání, dospívání, experimentování s vlastním tělem, týrání a sexuální násilí.

2 CÍLE

Primárním cílem výzkumu bylo zmapovat prevalenci záměrného sebepoškození u českých adolescentů, jeho vedlejším cílem bylo prozkoumat v souvislosti se sebepoškozením roli pohlaví a typu školy, kterou jedinec navštěvuje. Posledním cílem studie bylo vysledovat a zanalyzovat možné vývojové trendy sebepoškození v průběhu tří let, během nichž výzkumné šetření probíhalo.

Zkoumání oblasti sebepoškození bylo součástí širšího výzkumného šetření longitudinálního charakteru, jehož cílem bylo zachytit komplex bio-psycho-sociálně-spirituálních aspektů významných pro období adolescence.

3 METODY

K naplnění výše vytyčeného cíle byla vytvořena dotazníková baterie, která byla administrována žákům a žákyním náhodně vybraných základních škol a gymnázií ze všech krajů České republiky.

Respondenti vyplňovali dotazníkovou baterii třikrát během let 2022–2024 s odstupem 12 měsíců, aby bylo možné zachytit vývojovou linii jednotlivých proměnných. Sebe-poškození bylo zjišťováno pomocí otázky *Už sis někdy během posledního roku záměrně fyzicky ublížil/a (např. řezání, škrábání, bouchnutí sebe sama a jiné)?*, přičemž frekvence sebepoškození byla zjišťována výběrem jedné odpovědi ze čtyř možností (nikdy – jednou – více než jednou – mnohokrát/častokrát).

Data byla analyzována ze dvou pohledů: 1) z hlediska průřezového, v jehož rámci byli srovnáni respondenti nezávisle ze tří sběrů dat, a 2) z hlediska longitudinálního, kam byly zařazeny výsledky pouze těch jedinců, kteří ve všech třech sběrech odpověděli na otázku týkající se sebepoškození. K analýze a zpracování dat byly využity statistické programy Statistica 14, IBM SPSS Statistics a Microsoft Excel.

Z etického hlediska bylo dbáno na dodržování principu dobrovolnosti a anonymity. Od všech účastníků byl také vyžadován informovaný souhlas zákonného zástupce s účastí ve výzkumné studii.

3.1 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvořili žáci a žákyně druhých stupňů základních škol a gymnázií, jednalo se o náhodný výběr

tak, aby z každého kraje v České republice byly zastoupeny alespoň dvě základní školy a jedno víceleté gymnázium. Celkem bylo vybráno 45 škol. V první vlně sběru dat soubor zahrnoval 1299 žáků a žákyň 7. ročníků ZŠ a sekund gymnázií, s průměrným věkem 12,85 let (SD = 0,54).

Při zaměření se na vývoj výskytu sebepoškození a změny jeho frekvence v průběhu tří let jsme pracovali s výzkumným souborem, který zahrnoval 422 respondentů (203 chlapců a 219 dívek), tedy ty jedince, kteří v průběhu všech tří sběrů dat vždy odpověděli na otázku týkající se sebepoškození.

Charakteristiky výzkumného souboru pro jednotlivé sběry shrnuje tabulka 1.

			Četnost	Relativní četnost (%)
1. sběr (n = 1299)	Pohlaví	chlapci	625	48,11
		dívky	674	51,89
	Typ školy	ZŠ	846	65,13
		gymnázia	453	34,87
2. sběr (n = 1193)	Pohlaví	chlapci	588	49,29
		dívky	605	50,71
	Typ školy	ZŠ	773	64,79
		gymnázia	420	35,21
3. sběr (n = 889)	Pohlaví	chlapci	448	50,39
		dívky	441	49,61
	Typ školy	ZŠ	524	58,94
		gymnázia	365	41,06

Tabulka 1 | Charakteristiky výzkumného souboru

4 VÝSLEDKY

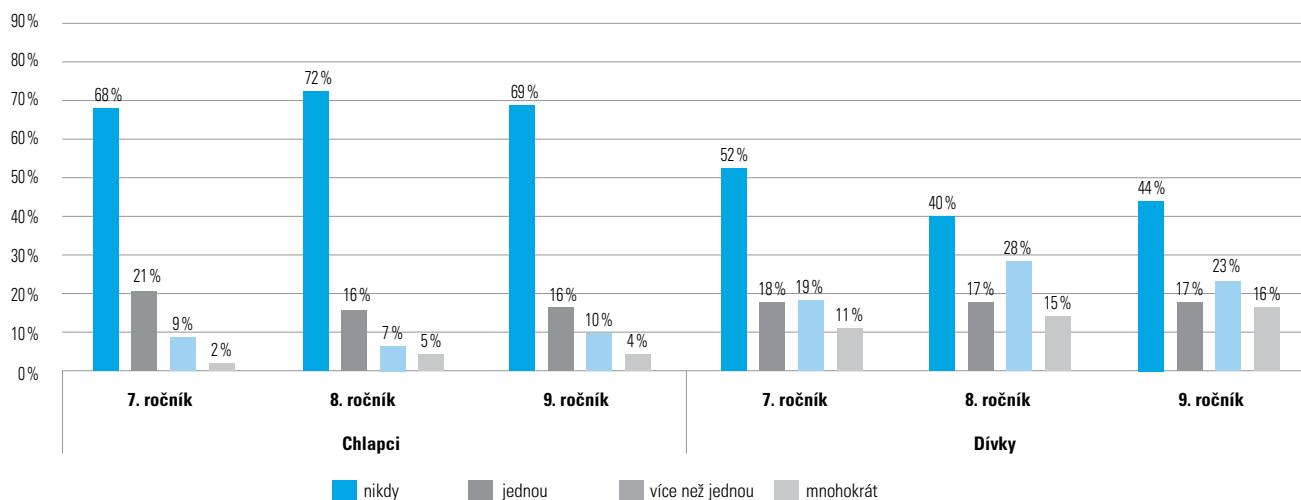
4.1 Prevalence

Jedním ze základních cílů tohoto výzkumu bylo zjistit, jaká je prevalence sebepoškození mezi dospívajícími. Měření probíhalo opakovaně u totožných jedinců v jejich 7. ročníku ZŠ či sekundě (1. sběr), v 8. ročníku či tercií (2. sběr) a v 9. ročníku či kvartě (3. sběr).

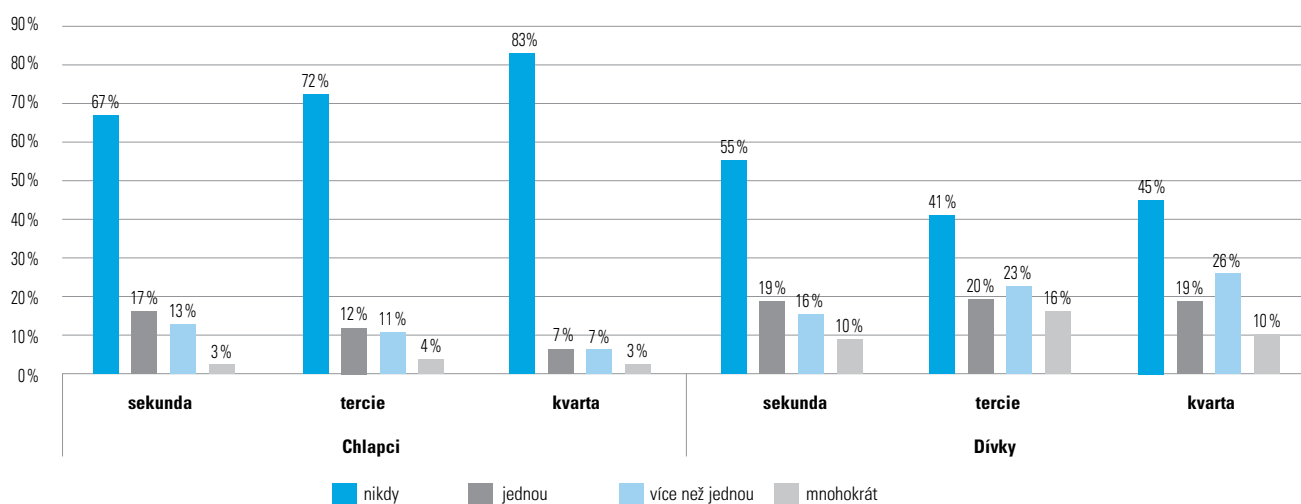
V prvním sběru uvedlo 39,80 % respondentů alespoň jednu zkušenost s fyzickým sebepoškozením během posledního roku, ve druhém sběru dosahovala prevalence za poslední rok 44,09 % a ve třetím sběru uvedlo alespoň jednu zkušenost 40,61 % respondentů.

Grafy 1 a 2 zobrazují rozšíření sebepoškození u respondentů s ohledem na jimi zvolenou odpověď, která vyjadřuje frekvenci za poslední rok.

Z grafů je patrné vyšší zastoupení dívek uvádějících sebepoškození v posledním roce, a to zejména v odpovědích, které vyjadřují vyšší frekvenci sebepoškození.

Graf 1 | Výskyt sebepoškozování u žáků a žákyň ZŠ

Graf 2 | Výskyt sebepoškozování u žáků a žákyň gymnázií

4.2 Souvislost sebepoškozování s pohlavím a typem školy – průřezový design

Vztah mezi sebepoškozováním, pohlavím a typem školy jsme hodnotili pomocí logistické regrese. Pro tyto účely jsme proměnnou sebepoškozování převedli na dichotomickou proměnnou a pro každý sběr byl vytvořen model, který se na základě zařazených proměnných pokoušel predikovat výskyt sebepoškozování. Výsledky logistické regrese jsou uvedeny v tabulce 2.

Z tabulky je patrné, že pohlaví bylo statisticky významným prediktorem ve všech třech sběrech. Hodnoty ukazatele poměru šancí lze interpretovat tak, že chlapci měli ve srovnání s dívkami nižší pravděpodobnost, že se do sebepoškozování zapojí.

Proměnná typ školy byla statisticky signifikantním prediktorem pouze v posledním sběru, kde se zvyšovalo riziko vzniku sebepoškozování v případě, že byl jedinec žákem základní školy ve srovnání se žáky gymnázia.

	Poměr šancí	Waldova statistika	P
1. sběr	Pohlaví (chlapec)	0,55	< 0,001
	Typ školy (ZŠ)	1,06	0,63
	Nagelkerke R2	0,03	
2. sběr	Pohlaví (chlapec)	0,26	< 0,001
	Typ školy (ZŠ)	1,04	0,79
	Nagelkerke R2	0,13	
3. sběr	Pohlaví (chlapec)	0,27	< 0,001
	Typ školy (ZŠ)	1,44	< 0,05
	Nagelkerke R2	0,13	

Poznámka: Poměr šancí je statisticky významný na hladině významnosti $\alpha = 0,05$.

Tabulka 2 | Vliv vybraných proměnných na výskyt sebepoškozování

4.3 Vývoj a výskyt sebepoškození z longitudinálního pohledu

Z celkového souboru, který zahrnoval 422 respondentů, mělo jednu či více zkušeností se sebepoškozením během tří let 261 (61,85 %) respondentů, přičemž 170 z nich (40,28 %) uvedlo zkušenost s fyzickým sebepoškozením již v prvním sběru. Opakovaně při každém sběru uvádělo alespoň jednu zkušenost se sebepoškozením 86 (20,38 %) respondentů.

Ve vývoji výskytu sebepoškození v průběhu tří let je možné pozorovat některé rozdíly v závislosti na pohlaví. Z dat vychází, že v celkovém počtu uvedlo zkušenost s fyzickým sebepoškozením (během posledních 12 měsíců) nejvíce chlapců, a to hned v prvním sběru, po čemž následoval mírný pokles ve druhém a třetím sběru. Mezi prvním a druhým sběrem byl větší počet těch chlapců, kteří se sebepoškozením přestali než těch, u kterých se sebepoškození nově objevilo. Obdobný trend je pak možné pozorovat i mezi druhým a třetím sběrem. Naopak u dívek jsme v celkovém počtu zaznamenali nárůst mezi prvním a druhým sběrem, po čemž následoval mírný pokles mezi druhým a třetím sběrem.

Vývoj sebepoškození mezi jednotlivými sběry u chlapců a u dívek zobrazují tabulky 3 a 4.

Sběr 1	Sběr 2	Sběr 3
70 (ano)	32 (ano)	18 (ano)
		14 (ne)
	38 (ne)	11 (ano)
		27 (ne)
133 (ne)	18 (ano)	8 (ano)
		10 (ne)
	115 (ne)	10 (ano)
		105 (ne)

Tabulka 3 | Vývoj výskytu sebepoškození u chlapců (n = 203)

Sběr 1	Sběr 2	Sběr 3
100 (ano)	90 (ano)	68 (ano)
		22 (ne)
	10 (ne)	7 (ano)
		3 (ne)
119 (ne)	48 (ano)	33 (ano)
		15 (ne)
	71 (ne)	15 (ano)
		56 (ne)

Tabulka 4 | Vývoj výskytu sebepoškození u dívek (n = 219)

V souvislosti s dotazovanou frekvencí sebepoškození se u 58 respondentů (13,74 % z celkového souboru) jednalo o ojedinělou zkušenost, na druhé straně 41 žáků a žákyň (9,72 % z celkového souboru) v každém ze tří sběrů

uvedlo, že se v uplynulém roce sebepoškozovali více než jedenkrát (kategorie odpovědí „více než jednou“ a „mnohokrát“). V této skupině byly významněji zastoupeny dívky ($N_{\text{dívk}} = 36$). U 10 dívek jsme pak zaznamenali při každém sběru odpověď „mnohokrát“, naopak u chlapců tato kombinace odpovědí nebyla identifikována ani v jednom případě.

5 DISKUZE

Cílem studie bylo přinést data o prevalenci sebepoškození u žáků a žákyň základních škol a gymnázií a analyzovat vývojovou linii sebepoškození v průběhu tří let.

Dle výsledků dotazníkového šetření se prevalence výskytu sebepoškození v posledním roce pohybovala mezi 39,80–44,09 % pro jednotlivé sběry. Jedná se o vyšší hodnoty oproti prevalenci zjišťované ve výzkumném šetření v Praze (17,3 %) (Petrenko et al., 2023) a v Ústeckém kraji (21,5 %) (Petrenko et al., 2024). Tento rozdíl může být dán odlišnou metodologií, charakterem výzkumného projektu, který byl v našem případě longitudinální, a charakteristikami výzkumného souboru. Rozdíly v prevalenci mohou být také způsobeny odlišným definováním toho, co do sebepoškození řadíme.

V souladu s dalšími výzkumy se dívky jeví být rizikovější skupinou ve srovnání s chlapci ($OR = 0,26-0,55$; $p < 0,001$) (Farkas et al., 2023; Lucena et al., 2022; Petrenko et al., 2023; Petrenko et al., 2024). Naopak typ školy, kterou jedinci navštěvují, významným prediktorem sebepoškození nebyl. Výjimku tvoří třetí vlna sběru dat ($OR = 1,44$; $p < 0,05$), nutno však podotknout, že zde může být výsledek do určité míry zkreslený velikostí výzkumného souboru a zejména menším počtem respondentů z gymnázií.

K datu odeslání tohoto článku jsme nenarazili na výzkum, který by longitudinálně sledoval vývoj sebepoškození u dospívajících v České republice, a taktéž počet zahraničních výzkumů, které by v posledních letech využívaly podobného designu, je limitovaný.

Naše data ukazují, že více než polovina respondentů, kteří během opakovaného dotazování uvedli alespoň jednu zkušenost s fyzickým sebepoškozením, tuto zkušenost uvedla již při prvním sběru dat, tedy v období, kdy navštěvovali 7. ročník ZŠ. Takto vysoká míra sebepoškození v prvním sběru nicméně naznačuje, že se toto chování objevuje ještě dříve, což vnímáme jako důležitý předmět budoucího výzkumu.

Mezi jednotlivými sběry můžeme pozorovat mírný nárůst v prevalenci sebepoškození podobně jako v dalších výzkumech, které se věnovaly sebepoškození v časně adolescenci (Plener et al., 2015). Ve vývojové linii se nicméně ukázaly být rozdíly v závislosti na pohlaví. Zatímco u dívek byl pozorován nárůst zejména ve druhém sběru, u chlapců jsme zaznamenali vrchol prevalence v prvním sběru a následný mírný pokles. To je v souladu s výzkumem Steinhoffa et al. (2021), podle kterého se vývojové linie sebepoškození u dívek a u chlapců liší.

V souvislosti s frekvencí sebepoškozování se ukázalo, že u 58 z 261 respondentů (22,22 %) se jednalo pouze o ojedinělou zkušenost, ke které se během tří let, v jejichž rámci výzkumné šetření probíhalo, již nevrátili. Zvýšenou pozornost vyžadují ti jedinci, u kterých k sebepoškozování dochází opakovaně. Z našeho výzkumného souboru se jednalo o 86 respondentů, kteří sebepoškozování uváděli s různou frekvencí při každém sběru po dobu tří let. Většinu z nich (68 respondentů) tvořily dívky. Podobnou tendenci nacházíme ve výzkumu Steinhoffa et al. (2021), kde se pohlaví jeví být významným prediktorem opakovaného sebepoškozování (OR = 3,92).

5.1 Limity studie

Za limit studie považujeme úbytek respondentů zejména ve třetím sběru, jenž snižuje velikost výzkumného souboru, u kterého bylo možné sledovat vývoj sebepoškozování v průběhu tří let. Motivace zapojení se do výzkumu ve všech sběrech může do určité míry zkreslovat charakteristiky výzkumného souboru, přesto lze z dat vyčíst náznaky vývojových linií sebepoškozování, což přináší nové informace o průběhu sebepoškozování v období dospívání.

6 ZÁVĚR

Výzkumy se shodují na tom, že nejrizikovější skupinou z hlediska sebepoškozování jsou mladí adolescenti (Plener et al., 2015). Z výsledků výzkumu, který probíhal v letech

2022–2024, vychází, že alespoň jednu zkušenost s fyzickým sebepoškozením (během posledních 12 měsíců) mělo 39,80 % dospívajících v prvním sběru, tedy žáci a žákyně 7. ročníku a sekundy ($M_{\text{věk}} = 12,85$; $SD = 0,54$). Ve druhém sběru mělo alespoň jednu zkušenost s fyzickým sebepoškozením během posledního roku 44,09 % respondentů a ve třetím sběru to bylo 40,61 % respondentů.

Významným prediktorem sebepoškozování je pohlaví (OR = 0,26–0,55). Ve vývoji sebepoškozování v průběhu tří let je možné pozorovat, že dívky v sebepoškozování častěji pokračují po delší dobu a frekvence sebepoškozování je u nich vyšší. Za zvláště významnou a závažnou považujeme skutečnost, že 86 dospívajících z 422 (20,37 %) mělo alespoň jednu zkušenost se sebepoškozováním v průběhu všech tří měření. Když se zaměříme na kategorie odpovědí, které vyjadřují vyšší frekvenci sebepoškozování („více než jednou“ a „mnohokrát“), jedná se o 9,72 % dospívajících, u kterých k sebepoškozování docházelo opakovaně po dobu tří let.

Role autorů | První autorka, AV, provedla rešerši dostupné literatury, statistickou analýzu a interpretaci a popis dat v článku. JŠ provedl doplnění textů a závěrečnou revizi. Autoři ŠK a MD se podíleli na čištění a zpracování statistických dat. Autorka JS se podílela na statistické analýze, zpracování dat a provedla odbornou revizi textu.

Konflikt zájmů | Mgr. Jaroslava Suchá, Ph.D., je vedoucí redaktorkou časopisu, Mgr. Jaroslav Šejvl, Ph.D., a PhDr. Martin Dolejš, Ph.D., jsou členy výkonné redakční rady.

LITERATURA / REFERENCES

AMERICAN PSYCHIATRIC ASSOCIATION. *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* [online]. American Psychiatric Association, 2013. ISBN 0-89042-555-8. Dostupné z: <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596>.

NÁRODNÍ ÚSTAV DUŠEVNÍHO ZDRAVÍ (NÚDZ). *Sebevraždy* [online]. [b.r.]. [cit. 2024-11-03]. Dostupné z: <https://sebevrazdy.cz/sebeposkozovani/>.

CALVO, Natalia, LUGO-MARÍN, Jorge, ORIOL, Monterrat, PÉREZ-GALBARRO, Citlalli, RESTOY, Damià et al.. Childhood maltreatment and non-suicidal self-injury in adolescent population: A systematic review and meta-analysis. *Child Abuse & Neglect* [online]. 2024, **157**. ISSN 01452134. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2024.107048>.

CLAES, Laurence, LUYCKX, Koen, BAETENS, Imke, VAN DE VEN, Monique a WITTEMAN, Cilia. Bullying and Victimization, Depressive Mood, and Non-Suicidal Self-Injury in Adolescents: The Moderating Role of Parental Support. *Journal of Child and Family Studies* [online]. 2015, **24**(11), 3363–3371. ISSN 1062-1024. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s10826-015-0138-2>.

D'AGOSTINO, Alessandra, BONI, Marco, APORTONE, Antonella, PEPI, Raffaele a ROSSI MONTI, Mario. Direct and indirect self-injury: Is it really all the same? *Mediterranean Journal of Clinical Psychology* [online]. 2020, **8**(2). Dostupné z: <https://doi.org/10.6092/2282-1619/MJCP-2434>.

DEMUTHOVA, Slavka a DEMUTH, Andrej. The Prevalence and Most Frequent Forms of Self-Harm in Adolescents. In: *Proceedings of The International Conference on Research in Psychology* [online]. Acavent, 2019. ISBN 9786098239195. Dostupné z: <https://doi.org/10.33422/icrconf.2019.03.139>.

EYUBOGLU, Murat, EYUBOGLU, Damla, PALA, Seval Caliskan, OKTAR, Didem, DEMIRTAS, Zeynep et al. Traditional school bullying and cyberbullying: Prevalence,

the effect on mental health problems and self-harm behavior. *Psychiatry Research* [online]. 2021, **297**. ISSN 01651781. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2021.113730>.

FARKAS, Bernadett Frida, TAKACS, Zsófia K., KOLLÁROVICS, Nóra a BALÁZS, Judit. The prevalence of self-injury in adolescence: a systematic review and meta-analysis. *European Child & Adolescent Psychiatry* [online]. 2023, ISSN 1018-8827. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s00787-023-02264-y>.

FOX, Kathryn R., FRANKLIN, Joseph C., RIBEIRO, Jessica D., KLEIMAN, Evan M., BENTLEY, Kate H. et al. Meta-analysis of risk factors for non-suicidal self-injury. *Clinical Psychology Review* [online]. 2015, **42**, 156–167. ISSN 02727358. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2015.09.002>.

GRIEP, Stephanie K. a MACKINNON, Dean F. Does Nonsuicidal Self-Injury Predict Later Suicidal Attempts? A Review of Studies. *Archives of Suicide Research* [online]. 2022, **26**(2), 428–446. ISSN 1381-1118. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/13811118.2020.1822244>.

HOOLEY, Jill M. a FRANKLIN, Joseph C. Why Do People Hurt Themselves? A New Conceptual Model of Nonsuicidal Self-Injury. *Clinical Psychological Science* [online]. 2018, **6**(3), 428–451. ISSN 2167-7026. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/2167702617745641>.

KAPATAIS, Alexandros, WILLIAMS, A. Jess a TOWNSEND, Ellen. The Mediating Role of Emotion Regulation on Self-harm among Gender Identity and Sexual Orientation Minority (LGBTQ+) Individuals. *Archives of Suicide Research* [online]. 2023, **27**(2), 165–178. ISSN 1381-1118, 1543-6136. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/13811118.2022.2064254>.

- KAPATAIS, Alexandros, WILLIAMS, A. Jess a TOWNSEND, Ellen. The Mediating Role of Emotion Regulation on Self-harm among Gender Identity and Sexual Orientation Minority (LGBTQ+) Individuals. *Archives of Suicide Research* [online]. 2023, **27**(2), 165–178. ISSN 1381-1118. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/13811118.2022.2064254>.
- KLONSKY, E. David, GLENN, Catherine R., STYER, Denise M., OLINO, Thomas M. a WASHBURN, Jason J. The functions of nonsuicidal self-injury: converging evidence for a two-factor structure. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health* [online]. 2015, **9**(1). ISSN 1753-2000. Dostupné z: <https://doi.org/10.1186/s13034-015-0073-4>.
- LINKA BEZPEČÍ. *Výroční zpráva* [online]. Linka bezpečí, z. s., 2024. [cit. 2024-11-11]. Dostupné z: <https://www.linkabezpeci.cz/o-nas>.
- LIU, Richard T. The epidemiology of non-suicidal self-injury: lifetime prevalence, sociodemographic and clinical correlates, and treatment use in a nationally representative sample of adults in England. *Psychological Medicine* [online]. 2023, **53**(1), 274–282. ISSN 0033-2917. Dostupné z: <https://doi.org/10.1017/S003329172100146X>.
- LUCENA, Natasha Lemos, ROSSI, Thais Aranha, AZEVEDO, Laylla Mirella Galvão a PEREIRA, Marcos. Self-injury prevalence in adolescents: A global systematic review and meta-analysis. *Children and Youth Services Review* [online]. 2022, **142**. ISSN 01907409. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2022.106634>.
- MANN, Adam J., PATEL, Tapan A., ELBOGEN, Eric B., CALHOUN, Patrick S., KIMBRELL, Nathan A. et al. Sexual orientation, attraction and risk for deliberate self-harm: Findings from a nationally representative sample. *Psychiatry Research* [online]. 2020, **286**. ISSN 01651781. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112863>.
- MARCHI, Mattia, ARCOLIN, Elisa, FIORE, Gianluca, TRAVASCIO, Antonio, UBERTI, Daniele et al. Self-harm and suicidality among LGBTIQ people: a systematic review and meta-analysis. *International Review of Psychiatry* [online]. 2022, **34**(3-4), 240–256. ISSN 0954-0261. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/09540261.2022.2053070>.
- MCEVOY, David, BRANNIGAN, Ross, COOKE, Lorcan, BUTLER, Emma, WALSH, Cathal et al. Risk and protective factors for self-harm in adolescents and young adults: An umbrella review of systematic reviews. *Journal of Psychiatric Research* [online]. 2023, **168**, 353–380. ISSN 00223956. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2023.10.017>.
- MILLER, Michelle, REDLEY, Marcus a WILKINSON, Paul O. A Qualitative Study of Understanding Reasons for Self-Harm in Adolescent Girls. *International Journal of Environmental Research and Public Health* [online]. 2021, **18**(7). ISSN 1660-4601. Dostupné z: <https://doi.org/10.3390/ijerph18073361>.
- NOCK, Matthew K. Why Do People Hurt Themselves? *Current Directions in Psychological Science* [online]. 2009, **18**(2), 78–83. ISSN 0963-7214. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2009.01613.x>.
- O'CONNOR, Rory C., WETHERALL, Karen, CLEARE, Seonaid, ESCHLE, Sarah, DRUMMOND, Julie et al. Suicide attempts and non-suicidal self-harm: national prevalence study of young adults. *BJPsych Open* [online]. 2018, **4**(3), 142–148. ISSN 2056-4724. Dostupné z: <https://doi.org/10.1192/bjo.2018.14>.
- PETRENKO, Roman, LÍBAL, Miroslav, MATĚJOVCOVÁ, Dominika a ČEPELOVÁ, Heda. *Závěrečná zpráva z realizace výzkumného šetření rizikového chování, wellbeingu a duševního zdraví žáků v Ústeckém kraji* [online]. 2023. B.m.: Anreva solution s.r.o. Dostupné z: <https://anreva.cz/>.
- PETRENKO, Roman, LÍBAL, Miroslav a MATĚJOVCOVÁ, Dominika. Šetření rizikového chování a duševního zdraví žáků 2. stupně ZŠ a SŠ v Praze [online]. 2024. B.m.: Anreva solution s.r.o. Dostupné z: <https://anreva.cz/>.
- PÉREZ, Sandra, GARCÍA-ALANDETE, Joaquín, GALLEGO, Blanca a MARCO, Jose H. Characteristics and Unidimensionality of Non-Suicidal Self-Injury in a Community Sample of Spanish Adolescents. *Psicothema* [online]. 2021, **33**(2), 251–258. Dostupné z: <https://doi.org/10.7334/psicothema2020.249>.
- PLENER, Paul L., SCHUMACHER, Teresa S., MUNZ, Lara M. a GROSCHWITZ, Rebecca C. The longitudinal course of non-suicidal self-injury and deliberate self-harm: a systematic review of the literature. *Borderline Personality Disorder and Emotion Dysregulation* [online]. 2015, **2**(1). ISSN 2051-6673. Dostupné z: <https://doi.org/10.1186/s40479-014-0024-3>.
- REICHL, Corinna a KAESS, Michael. Self-harm in the context of borderline personality disorder. *Current Opinion in Psychology* [online]. 2021, **37**, 139–144. ISSN 2352250X. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2020.12.007>.
- TAYLOR, Peter J., JOMAR, Khowla, DHINGRA, Katie, FORRESTER, Rebecca, SHAHMALAK, Ujala et al. A meta-analysis of the prevalence of different functions of non-suicidal self-injury. *Journal of Affective Disorders* [online]. 2018, **227**, 759–769. ISSN 01650327. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.jad.2017.11.073>.
- ÚSTAV ZDRAVOTNICKÝCH INFORMACÍ A STATISTIKY ČESKÉ REPUBLIKY. *Analýza vybraných fenoménů současné dětské psychiatrie* [online]. 1. 12. 2021 [cit. 2023-08-07]. Dostupné z: [detska-psychiatrie.pdf\(uzis.cz\)](https://detska-psychiatrie.pdf(uzis.cz)).
- WANG, Yu-Jing, LI, Xi, NG, Chee H., XU, Dong-Wu, HU, Shaohua et al. Risk factors for non-suicidal self-injury (NSSI) in adolescents: A meta-analysis. *EClinicalMedicine* [online]. 2022, **46**. ISSN 25895370. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.eclinm.2022.101350>.
- YANG, Bin, WANG, Bo, SUN, Nan, XU, Fei, WANG, Lianke et al. The consequences of cyberbullying and traditional bullying victimization among adolescents: Gender differences in psychological symptoms, self-harm and suicidality. *Psychiatry Research* [online]. 2021, 306. ISSN 01651781. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2021.114219>.